

Раздел I
ЦЕЛИ, СОДЕРЖАНИЕ И ФУНКЦИИ
СОВРЕМЕННОГО ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В. У. Барысенка (Мінск)

**ВЫКЛАДАННЕ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ Ё ВНУ
Ё КАНТЭКСЦЕ СУЧАСНЫХ ТЭНДЭНЦЫЙ
ЛІНГВІСТЫЧНАЙ АДУКАЦЫІ**

Нацыянальная навуковая педагагічная і метадычная думка знаходзіцца ў няспынным развіцці, шукаючы адказы на выклікі сённяшняга дня ў галіне адукацыі. Беларусь уступіла ў Балонскі працэс, у выніку айчынная сістэма вышэйшай адукацыі мусіць быць састыкаванай з еўрапейскай. У апошнія гады ў адукацыйнай сферы побач з паняццем *праграма* актыўна ўжываецца тэрмін *курыкулум*. Лацінскае слова *курыкулум* азначае ‘курс’, ‘навука’. З англійскай гэтая намінацыя перакладаецца ўжо як ‘вучэбны курс’, ‘план навучання’, ‘праграма’. Яшчэ ў XIX ст. гэтым словам пачалі карыстацца як тэрмінам. Курыкулум сёння разумеецца ў якасці прагрэсіўнай мадэлі адукацыі. Гэта канцэптуальны дакумент, які акрэслівае вынікі навучання, змяшчае стандарты і патрабаванні да падрыхтоўкі навучэнцаў, вызначае прадметы для кожнага этапу навучання, колькасць гадзін на аўдыторныя і пазааўдыторныя заняткі, правілы арганізацыі вучэбнага працэсу, прынцыпы ацэньвання і г.д. Калі традыцыйная праграма будзецца па прынцыпе «Навучэнец павінен ведаць», то курыкулум апісвае, што навучэнец павінен умець. Курыкулум адказвае на такія простыя і заўсёды актуальныя пытанні: навошта, дзеля чаго створаны вучэбны курс (дысцыпліна), што вывучаецца ў курсе, калі, колькі, як, дзе і з кім вывучаецца дысцыпліна, чаму асоба ў стане засвоіць гэты курс (дысцыпліну). Такім чынам, курыкулум, побач з практычнымі мэтамі, скіраваны на вырашэнне агульнагуманітарных задач: развіццё лагічнага мыслення, умення самастойна фармуляваць і выказваць свае думкі, абараняць свой пункт гледжання і свае правы. «Нацыянальны Курыкулум, улічваючы выключнае значэнне таленту і здольнасцей кожнага чалавека ва ўмовах глабалізацыі і ўніверсалізацыі агульна-палітычнага, культурнага і сацыяльнага жыцця, а таксама павелічэння ролі інфарматыўна-камунікатыўных тэхналогій і ўзмацнення канкурэнцыі ў сучасным свеце накіраваны на атрыманне ім неабходнага ўзроўню адукацыі і здольнасцей, для прыняцця самастойных рашэнняў, а таксама на фарміраванне асобы як галоўнай рухальнай сілы развіцця грамадства і на рашэнне праблем» [1, с. 286] Да прыкладу, Азербайджан яшчэ ў 2004 г. распачаў маштабную рэформу нацыянальнай сістэмы адукацыі, накіраваную на распрацоўку і прыняцце новага адукацыйнага стандарту – курыкулуму. Былі дакладна сфармуляваны мэты нацыянальнага адукацыйнага працэсу. Выпускнік агульнаадукацыйнай вучэбнай установы – гэта «чалавек, які дасканала валодае роднай мовай, вычарпальнай інфармацыяй пра гісторыю і культуру Радзімы, умее цаніць мастацтва, літаратуру,

навуковыя дасягненні, чалавечую працу, правы ў свабоды грамадзян, паважае дэмакратычныя прынцыпы, праяўляе прыхільнасць да дзяржаўнасці і дзяржаўных інтарэсаў, упэўнена выкарыстоўвае сучасныя тэхнічныя і камунікацыйныя сродкі, праяўляе талерантныя, спагадлівыя адносіны да людзей, нацыянальных звычаяў і традыцый, прыроды і духоўных каштоўнасцей, мае навыкі самаадукацыі, умее спраўляцца з канкурэнцыяй ва ўмовах рынкавай эканомікі, самастойна жыве, працуе і ўдасканальваецца ў грамадстве, вядзе здаровы лад жыцця, мае ўласную думку, набывае неабходныя веды, уменні і навыкі, якія адпавядаюць патрэбам грамадства, побач з камунікацыяй на роднай мове, умее камунікаваць на адной ці некалькіх замежных мовах» [1, с. 286–287].

Як бачым, адно з цэнтральных месцаў у згаданым вышэй Курыкулуме займаюць моўныя, маўленча-камунікатыўныя і лінгвакультуралагічныя веды і навыкі. Натуральна, што Азербайджан не першапраходца ў рэфармаванні нацыянальнай сістэмы адукацыі. Быў вывучаны вопыт розных краін Еўропы, найперш, Англіі і Шатландыі. У выніку, стварэнне курыкулуму, замест традыцыйнай праграмы, прывяло да дакумента, заснаванага на сістэмных ведах і прафесійнай кампетэнцыі. «Кампетэнтнасны падыход да складання курыкулуму патрабуе адрознення, па-першае, кампетэнцый і ключавых кампетэнцый, а па-другое, над- і перадапрадметных кампетэнцый. Кампетэнцыі забяспечваюць чалавеку выкананне ўсіх магчымых дзеянняў з рознымі аб'ектамі, у прыватнасці, у грамадстве – усіх сацыяльных роляў, у тым ліку і роляў працаўнікоў любой прафесіі» [2, с. 99].

У 2016 годзе была апублікавана «Канцэпцыя вучэбнага прадмета “Беларуская мова” (V–XI класы)», аўтары-складальнікі Валочка Г., Яленскі М., Зелянко В., Якуба С. Згодна з гэтай канцэпцыяй «Змест навучання ў цэлым ёсць сінкрэтычнае адзінства ведаў і практычных спосабаў дзейнасці. У прыватнасці, змест моўнай адукацыі – гэта лінгвістычныя веды і практычныя маўленча-камунікатыўныя ўменні, якія дазваляюць чалавеку быць сацыяльна актыўнай асобай у грамадстве» [3, с. 57].

Вывучэнне беларускай мовы ў вышэйшай школе павінна захоўваць прынцып пераемнасці сярэдняй і вышэйшай адукацыі, але і быць скіравана ў перспектыву. Значыць, наспела і ў Беларусі стварэнне курыкулуму па беларускай мове. Думаецца, праца павінна весціся ў кірунку ўзмацнення білінгвальнага (беларуская – руская мова) і трылінгвальнага (беларуская – руская – замежная мова) складнікаў адукацыі. Гэты прынцып шматмоўя важны не сам па сабе, а як складнік полікультурнасці адукацыі. Вывучэнне беларускай мовы неабходна праводзіць у культурна-антрапалагічным кантэксце. У айчынных навучальных установах працягвае дзейнічаць традыцыйная лінгвацэнтральная схема: ад формы да значэння і, нарэшце, да функцыі. Пры гэтым, еўрапейскія канцэпцыі моўнай адукацыі прытрымліваюцца іншага: ад камунікатыўнай інтэнцыі да мысленчага працэсу і, нарэшце, да моўнай семантыкі і формы.

Сёння падыходы і метады даследавання ў многіх галінах навукі змяніліся. Напрыклад, адбываецца пераход ад эканамічнай інтэрпрэтацыі гісторыі

да культуральнай. «Ад прызнання заўсёды аднолькавай рацыянальнасці <...> да цікавасці да каштоўнасцей, якіх прытрымліваюцца пэўныя групы ў пэўных месцах і ў пэўныя перыяды» [4, с. 11].

Такім чынам, на першы план выходзіць неабходнасць рэалізацыі магчымасцей асобасна арыентаванага патэнцыялу моўнай адукацыі. Адназначна, навукавы матэрыял па сучаснай беларускай мове павінен актывізаваць суб'ектны вопыт студэнта, уключаючы вопыт яго школьнага навучання. Прэзентацыя новых ведаў накіроўваецца не толькі на пашырэнне іх аб'ёму, структураванне, інтэграванне, абагульненне, а таксама і на пастаяннае ператварэнне наяўнага суб'ектнага вопыту кожнага студэнта. Вялікае значэнне ў ВНУ мае актыўнае стымуляванне студэнта да самаацэньвання адукацыйнай дзейнасці, змест і формы якой павінны забяспечваць магчымасць самаадукацыі, самаразвіцця, самавыяўлення ў працэсе авалодання ведамі. Ва ўмовах невялікай колькасці аўдыторных гадзін і ў два разы большай колькасці гадзін, адведзеных на самастойную працу, важна канструяванне і арганізацыя вучэбнага матэрыялу, што дасць магчымасць студэнту выбіраць яго змест, выгляд і форму пры выкананні заданняў, вырашэнні задач і г.д. Выкладчык павінен забяспечыць кантроль і ацэнку не толькі выніку, але і, галоўным чынам, працэсу навучання. Ва ўмовах асобасна-арыентаванай сістэмы выкладчык беларускай мовы выкарыстоўвае змест заняткаў для развіцця асобных характарыстык студэнтаў – уменняў вучыцца, разважаць, задаваць пытанні, рабіць высновы. Выкладчык канцэнтруе ўвагу не столькі на тым, як студэнты засвоілі тое, што ён распавёў, колькі на спосабах познавальнай дзейнасці. Важна тое, што ў дадзеных умовах студэнт мае магчымасць думаць, а не толькі запамінаць інфармацыю. Выкладчык вучыць не столькі ведам, колькі таму, як можна іх знаходзіць, фарміруе навыкі самаадукацыйнай дзейнасці, прышчапляе звычку разважаць, сумнявацца.

Павелічэнне самаадукацыйнай дамінанты моўнага навучання можа адбыцца толькі на аснове камунікатыўна-кагнетыўных стратэгий навучання, гарманізацыі і інтэграцыі дасягненняў традыцыйнай моўнай педагогікі і інтэрнэт-навучання. Навучанне сучаснай беларускай мове ў ВНУ мае і між-дысцыплінарны характар: на занятках па лексікалогіі, фразеалогіі і нават марфалогіі і сінтаксісе студэнты сістэматызуюць свае ранейшыя веды і фармулююць базавыя канцэпты – своеасаблівыя ключы да культуры і ментальнасці беларускага народа. Можна, напрыклад, правесці лінгвасемантычны аналіз слова. Лексічнае значэнне слова ўяўляе сабой сістэму семантычных кампанентаў, цесна звязаную з экстралінгвістычнай, асацыятыўнай, характарыстыкай. А. Вяржбіцка сцвярджала, што на соцыякультурным узроўні маўленне рэгулюецца так званымі культурнымі сцэнарыямі, якія існуюць на ўзроўні падсвядомасці і нацыянальнай псіхалогіі. У выніку паўстае кагнетыўная мадэль лексічнага значэння слова як фрагмента рэчаіснасці, уласцівага пэўнаму соцыуму, адбываецца фарміраванне ведаў пра такое паняцце, як канцэпт. Гэта ментальная, нацыянальна адмысловая структура, план зместу якой – уся сукупнасць ведаў пра пэўны суб'ект, а план выражэння – сукупнасць моўных сродкаў (лексічных, фразеалагічных, параміяла-

гічных і г.д.). Курс сучаснай беларускай мовы павінен быць інтэграваны з этналінгвістыкай, этнапрагматыкай, кагнітыўнай лінгвістыкай, лінгвакультуралогіяй. Студэнты паглыбляюць свае веды ў нацыянальнай канцэптасферы. Атрыманы навык лінгвакультуралагічнага аналізу беларускіх моўных адзінак у далейшым дапаможа студэнту выяўляць культуралагічную інфармацыю пры вывучэнні замежнай мовы, параўноўваць уласны сацыякультурны вопыт з фактарамі іншамоўнай культуры, выкарыстоўваць яго ва ўмовах міжкультурнай камунікацыі.

Можна сказаць, што ва ўмовах інфарматызацыі сучаснага грамадства ад выпускніка ВНУ ўжо патрабуецца арыентацыя не толькі ў межах асобнага прадмета. Наспелі канцэптуальныя змены ў падыходах да выкладання беларускай мовы. Выпускнік павінен ўмець выкарыстоўваць набытыя веды, уменні і навыкі для рашэння максімальна шырокага дыяпазону жыццёвых задач у самых розных сферах дзейнасці. Значыць, ад студэнта патрабуецца функцыянальная граматынасць, калі набытыя веды дапамагаюць актыўна дзейнічаць.

ЛІТАРАТУРА

1. *Хасрет, Алмаз Израил гызы*. Куррикулум как одна из прогрессивных учебных моделей Азербайджана / А. И. Хасрет // Материалы V междунар. заоч. науч.-практ. конф. – Ульяновск: Ульяновский институт повышения квалификации и переподготовки работников образования, 2010. – С. 285–291.
2. *Дамирова З. В.* Основные преимущества куррикулум от традиционных программ / З. В. Дамирова // Вектор науки ТГУ. – 2012. – № 2 (9) – С. 98–101.
3. *Валочка, Г.* Канцэпцыя вучэбнага прадмета «Беларуская мова» (V–XI класы) / Г. Валочка, М. Яленскі, В. Зелянко, С. Якуба // Роднае слова. – 2016. – № 1. – С. 53–60.
4. *Бёрк, П.* Что такое культурная история? / Что такое культуральная история? / П. Бёрк; пер. с англ. И. Полонской; под науч. ред. А. Лазарева; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Издат. дом Высшей школы экономики, 2015. – 240 с.

Т. А. Болдова (Москва), **Лян Цзин** (Китай)

ВОПРОСЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПОДГОТОВКИ КИТАЙСКИХ АСПИРАНТОВ ПО ДИСЦИПЛИНЕ РКИ

Современные цивилизационные вызовы, характеризующие российский и китайский образовательный контекст, свидетельствуют о расстановке новых акцентов в преподавании русского языка как иностранного (РКИ) в высших учебных заведениях двух стран. Речь идет о возрастающих требованиях как к профессиональной компетенции, так и к общей культуре преподавания русского языка как иностранного. Отмечаются направления видоизменения деятельности, способствующие развитию творческих начал. Преподаватель принимает иные культурные позиции